

بررسی شاخص‌های موثر بر هویت شهروندی و راهکارهای ارتقای آن در شهر تهران (مطالعه موردی منطقه ۳ تهران)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۶/۱ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۱۲/۲۵

معصومه رحمانی

کارشناس ارشد رشته مدیریت شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران.

عزت‌الله اصغری زاده

دانشیار و معاون امور دانشجویی و فرهنگی دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، ایران.

مهديه اودرخانی

کارشناس ارشد رشته مدیریت شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران.
meha_od@yahoo.com (مسئول مکاتبات)

مهدي پورقاسم می‌انجی

کارشناس ارشد رشته مدیریت شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران.

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: در این مقاله به بررسی شاخص‌های موثر بر هویت شهروندی و راهکارهای ارتقاء آن در شهر تهران پرداخته شده است. مهم‌ترین مسئله‌ای که مورد پیگیری قرار می‌گیرد این است که شناخت نقش هویت افراد (جمعی، فردی، اجتماعی)، شناخت نقش اعتماد به مسئولان، شناخت نقش احساس تعلق و شناخت نقش منشا عرفی وظایف شهروندی تا چه اندازه در ارتقای سطح هویت شهروندی تاثیرگذار است؟ و راهکارهای ارتقای هویت شهروندی بر مبنای شاخص‌ها کدامند؟

در راستای این اهداف و سؤالات به شناسایی مفهوم هویت شهروندی در ایران و جهان و بررسی مبانی نظری پژوهش اقدام نموده و نظرات و ایده‌های اندیشمندان دوره‌های مختلف تاریخی و مکاتب مختلف بیان شده است.

روش پژوهش: به منظور اجرای پژوهش چهار فرضیه با استفاده از روش توصیفی تحلیلی از نوع پیمایشی و تکنیک پرسشنامه با حجم ۳۷ سوال در نمونه‌ای به تعداد ۳۸۴ نفر از شهروندان شهر تهران در شهرداری منطقه ۳ نمونه‌گیری در نظر گرفته شده است.

یافته‌ها: زنان در مقابل مردان منطقه ۳ وظایف شهروندی را بیشتر دارای منشا عرفی دانسته اند (۵۰ درصد در مقابل ۴۴٫۸ درصد مردان) و همچنین احساس تعلق در زنان (۵۰ درصد) بیشتر از مردان (۴۶٫۵ درصد) می‌باشد. اما در مقابل مردان (۳۱٫۸ درصد) در مقابل (۲۵٫۳ درصد) زنان اعتماد بیشتری به مسئولان داشته‌اند. همچنین در ابراز هویت فردی و جمعی مردان (۲۸٫۷ درصد) نسبت به ۲۷٫۲ درصد برای زنان، در سطح بالاتر بوده است.

نتیجه گیری: بین زنان و مردان منطقه ۳ از لحاظ میانگین هویت، اعتماد به مسئولان، احساس تعلق و منشاء عرفی وظایف شهروندی تفاوت وجود ندارد. اعتماد به مسئولین در گروه کارشناسی ارشد در منطقه ۳ بیشتر از شهروندان این منطقه با مدرک کاردانی است. هم‌چنین احساس تعلق شهروندان منطقه ۳ با مدرک دیپلم بیشتر از شهروندان منطقه ۳ با مدرک کارشناسی است و تمام گروه‌های سنی از لحاظ احساس تعلق در یک گروه جای می‌گیرند و اعتماد به مسئولان نسبت به احساس تعلق اهمیت بیشتری دارد و احساس تعلق نیز نسبت به منشاء عرفی وظایف شهروندی اهمیت بیشتری دارد.

واژگان کلیدی: هویت شهروندی، وظایف شهروندی، احساس تعلق، اعتماد، شهرداری

مقدمه

میگذارد. به این ترتیب، شرایطی که یک نظام اجتماعی به لحاظ حقوقی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی از آن برخوردار است زمینه ساز احساس مشترک میان اعضای جامعه است که از آن تحت عنوان احساس تعلق و حقوق شهروندی یاد می‌شود. این هویت که از تعلق به یک ملت و پاسداری از کشور بر می‌خیزد، استحقاق برخوردار از حقوق و مزایای مختلف را مطرح می‌سازد. از جمله پذیرش و نهادینه کردن دخالت شهروند در امور جامعه و حکومت که با سه مفهوم پاسخگویی، حساس بودن و نمایندگی کردن پیوند می‌خورد. بنابراین شهروندی نهادی اساسی است که فرد واجد حقوق و برخوردار از آن را به نهادهای حمایت کننده به ویژه دولت متصل می‌کند. قلمرو مدنی دولت هم راهها و شیوه‌هایی را تدارک می‌بیند تا افراد بتوانند به کمک آن‌ها در امور سیاسی و مدنی مشارکت کنند.

بدین سان لازم است وضعیت هویت شهروندی برای برنامه ریزان و سیاست گذاران حوزه مدیریت شهری مشخص شود و عوامل تبیین کننده تفاوت‌های آن در بین شهروندان، شناسایی گردد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

با وجودی که امروزه در بحث‌های توسعه، جایگاه شهروندی و شکل گیری هویتی فارغ از تعلقات قومی، مذهبی و اقتصادی مورد تأکید قرار گرفته است، لیکن منابع به طور مشخص به هویت شهروندی نپرداخته‌اند. به بیان دیگر، در منابع بی شماری به موضوع هویت و شهروندی به طور مجزا پرداخته شده اما به استثنای یک مورد، هویت شهروندی در آن‌ها مطرح نگردیده است. این مسئله اهمیت توجه به موضوع هویت شهروندی را نشان می‌دهد، چرا که طبق اصول شهروندی همه اعضای جامعه برابر فرض شده و از یک سو واجد حق برخورداری از تمام امتیازات و منابع بوده و از سوی دیگر مسئول و مکلف به مشارکت در امور جامعه هستند. اما شواهد حاکی از آن است که در بسیاری از جوامع و نظام‌های مدیریت مدنی، آگاهی کامل از این موضوع به دست نیامده به گونه‌ای که بتواند مبنای شکل گیری هویت شهروندی در سیاست گذاری، برنامه ریزی، نظارت و انگیزش گردد. بدیهی است این امر نیازمند مطالعه و پژوهش‌هایی مانند پژوهش فوق در ابعاد مختلف و به دنبال آن طرح مسئله‌ای برای پژوهش‌های آینده است.

هویت عامل شناسایی و شخصیت هر موجود زنده است. شهرها نیز به عنوان پدیده‌های زنده و پویا، دارای هویت می‌باشند. این هویت در حقیقت منشاء حیات و سرزندگی در شهرها بوده و دارای اشکال گوناگون می‌باشد که عمدتاً در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و بالاخره کالبدی تبلور می‌یابد.

فضای شهر در شهرهای بزرگ اثر مثبت و مستقیمی بر همبستگی اجتماعی و تولید خاطرات در محیط اجتماعی دارد. فضاهای فرهنگی، تراکم فرهنگی و خلاصه هرچه جمعیت را به هم پیوند می‌دهد، در این مقوله دارای اهمیت است.

سیاست ایجاد مراکز شهری، با ارائه امکانات و خدمات و امکان استفاده همگان از آنها، باعث بهبود روابط اجتماعی می‌گردد. پرداختن به فضای شهری بعنوان مکان ظهور حوادث اجتماعی، برخورد نزدیک و گرم ساکنان برای انباشت خاطرات جمعی در شهرهای بزرگ، از نکته‌های اساسی است که قطعاً در تقویت هویت، حس تعلق به مکان و همبستگی‌های اجتماعی تاثیر گذار می‌باشد.

بیان مسئله

شهرنشینی شتابان در کنار ضرورت وجود امکانات، درخواست‌ها و نیازهای متعدد و متنوع بر نحوه برقراری ارتباط انسان‌ها با محیط زندگی خود تأثیرات قابل توجهی داشته است. از آن جمله می‌توان به بروز «مسائل و مشکلات شهری» اشاره کرد. این واقعیت و نیاز برای مواجهه با پیامدهای آن، پارادایم جدیدی از مدیریت شهری را در کانون توجه سازمان‌های بین‌المللی، حکومت‌های محلی (شهرداریها) و مقامات محلی (شوراهای شهر) و ساکنان شهر قرار داده است. عنصر اصلی این پارادایم «شهروندی» و شکل گیری هویتی شهروندی است که بر توسعه‌یافتگی و مشارکت دلالت دارد.

بررسی‌های تاریخی در زمینه شهروندی نشان می‌دهد که در تعابیر مختلف از شهروندی اغلب، جنبه‌های حقوقی مورد تأکید قرار گرفته است. با این همه تجربه شهروندی تنها به موقعیت حقوقی فرد وابسته نیست. بلکه به روابط بین افراد و گروه‌های اجتماعی نیز متکی است. روابطی که گاه با فشارها و محدودیت‌هایی در ایفای نقش شهروندی همراه است و به نوبه خود در تعلقات و وابستگی‌های افراد و گروه‌ها به نظام اجتماعی تأثیر

هدف، سوال و فرضیه تحقیق

هدف اصلی پژوهش، بررسی شاخص های موثر بر هویت شهروندی و راهکارهای ارتقای آن در شهر تهران است

سوال اصلی این می باشد شاخص های موثر در ارتقاء هویت شهروندی کدامند؟ و راهکارهای ارتقای هویت شهروندی بر مبنای شاخص ها کدامند؟

فرضیه اصلی نیز بیان می کند که هویت افراد (جمعی، فردی، اجتماعی)، اعتماد به مسئولان، احساس تعلق و منشا عرفی وظایف شهروندی در ارتقا هویت شهروندی تاثیر دارد.

ادبیات پژوهش

تعاریف و مفهوم شهر

به طور کلی پیدایی جوامع شهرنشینی در تاریخ، به عصر انقلاب نئولیتیک یعنی عصری که انسان از مرحله شکار و گردآوری خوراک به عصر بهره برداری از زمین قدم نهاد و منابع معیشتی خود را بر اقتصاد یک جانشینی و گسترش دهات در بین النهرین، مصر و هند بنا نهاد، برمی گردد. (شکویی، ۱۳۶۷: ۷۰). شهر در فارسی باستان «خشت» به معنی پادشاهی (قلمروی پادشاه) تعریف شده است. بدین ترتیب شهر یا شهرستان در کاربرد امروزی جایگاه پادشاهی و مرکز قدرت سیاسی و حکومت بوده است. (اشرف، ۱۳۵۳: ۱۱). تعریف شهر از نظر فارابی این چنین است: «مکان تجمع و تشکل اجتماعی و استقرار انسانی در مقیاس معین» (فلامکی، ۱۳۶۷: ۵۰-۴۵)

مفهوم شهروند

واژه شهروند ترجمه لغت Citizen می باشد که از واژه لاتینی «سیوتیاس» مشتق شده است. این واژه در زبان لاتینی تقریباً معادل کلمه پولیس در زبان یونانی است. پولیس یا شهر، تنها مجتمعی از ساکنین نیست، بلکه واحدی سیاسی و مستقل است. شهروند کسی است که به آن واحد سیاسی تعلق دارد و شرایط لازم را برای مشارکت در اداره امور عمومی داراست. (پللسو، ۱۳۷۰: ۱) از نظر مارشال شهروندی پایگاهی است که به تمامی افرادی که عضو تمام عیار اجتماع خود هستند داده می شده است. این افراد همگی دارای جایگاه حقوق

و وظایف متناسب این پایگاه هستند که حقوق وظایف شهروندی به موجب قانون حمایت و تثبیت می شود. (نجاتی حسینی، ۱۳۸۰) مفهوم شهروند نیز بیانگر موقعیت انسانی و اجتماعی ویژه ای است که در بستر شهر و در ارتباط با زندگی مدنی و شهری تعریف می شود. تعریف قانونی شهروندی نیز مجموعه نظام واره ای از روابط متقابل حق و تکلیف است که از سوی نهادها و یا ارگان های دارای صلاحیت ساخته و پرداخته می شود. شهروندی به لحاظ قلمرو زیستی در محدوده شهری و از لحاظ محتوایی با کیفیت ارتباط دولت و جامعه معنا می یابد. این مفهوم در کنار مفاهیم امنیت، عدالت و مشارکت مردمی در شهر نمود عینی پیدا می کند.

مفهوم هویت

به طور خلاصه هویت شخصی خود، تعریف هایی است که از مناسبات بسته بین شخصی و ویژگی های شخصیتی خاص مشتق می شود. هویت اجتماعی خود، تعریفی ارزیابی کننده و دارای چشم اندازی که به معنای صفات گروه خاص می باشد تعریف شده است و به طور کلی شاید بتوان گفت که مهمترین تفاوت بین این دو هویت این است که اولی بر تفاوت ها تاکید می کند و دومی بر شباهت ها. نظریه پردازان هویت اجتماعی معتقدند که مشکلی که بسیاری از نظریه های روانشناسی اجتماعی در مورد فرایندهای گروهی و روابط بین گروهی با آن مواجه هستند این است که آنها پاسخ کاملی برای تبیین فراهم نمی کنند چرا که آنها در این جهت است که پدیده را با ترکیب کردن ساده ی روابط بین شخصی تبیین کنند. در همین راستا نظریه ی شخصیت مقتدر و فرضیه محرومیت - پرخاشگری، مثال هایی از این دست هستند. لذا این مسئله ی تقلیل گرایی است که نظریات هویت اجتماعی را به سوی تمایزگذاری بین هویت شخصی و هویت اجتماعی ترغیب می کند.

هویت شهروندی در ایران

آیا حقوق شهروندی در ایران و نحوه و کیفیت تأمین و رعایت آن باعث شده تا هویتی ویژه به عنوان شهروندان کم برخوردار و زیاد برخوردار که در تعبیر پیشین به نام درجه یک و دو وجود داشت، موجودیت یابد؟ اگر چنین هویتی موجودیت دارد، چه وضعی دارد، و چگونه می توان با شناخت آن در بهبود و پیشرفت جامعه تاثیر گذارد؟

همچنین با یک نگاه جامعه‌شناختی به زندگی شهری در ایران می‌توان گفت که "ما در نظام سنتی‌مان چیزی به نام "محله" داشتیم و داریم که دارای کارکردهای بسیار مهم اجتماعی بوده و هنوز هم (هر چند کمتر) می‌باشد. در هر محله سنتی ما چند مرکز تجمع گروهی داشته‌ایم که برخی از آنها هنوز وجود دارند: مسجد و حسینیه، قهوه‌خانه، زورخانه، "سرکوجه" ... محله کارکردهای مهمی داشت و هنوز هم دارد (رفیع پور، ۱۳۸۰: ۱۶۰)."

هویت‌های مدرن شهری در هم آمیخته‌اند. به این معنا که «هرگز به یک چیز تقلیل نمی‌یابند، از هویت‌های دیگر تأثیر می‌پذیرند و مرزهایی که آن‌ها را شکل می‌دهند و محدود می‌کنند نفوذپذیرند». زیست جهان به عنوان یک حوزه تحلیلی مستقل «محل بازتولید نمادین هویت‌ها، فرهنگ‌ها و نهادهای زندگی روزمره است» (تاجبخش، ۱۳۸۷: ۲۷۹ - ۲۷۶).

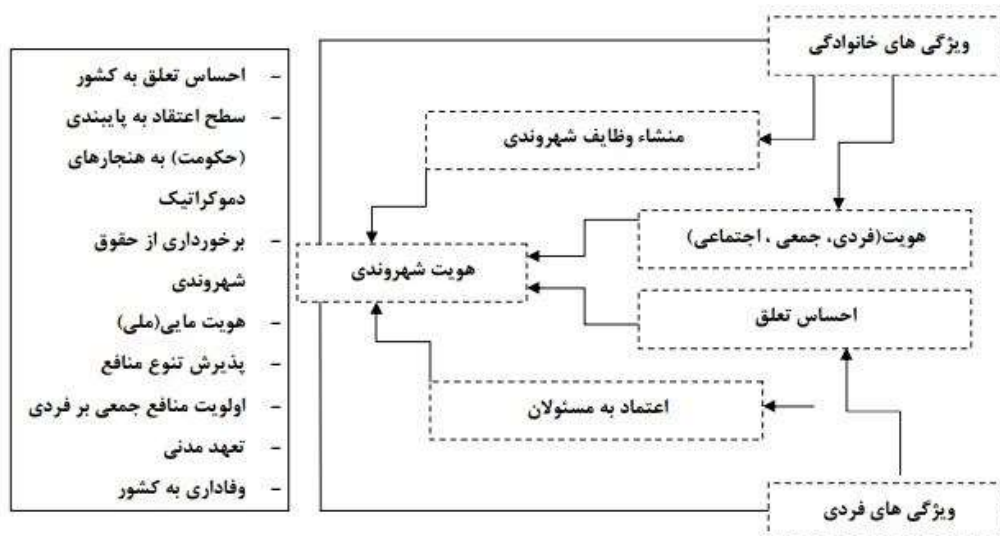
تعریف مفاهیم شاخص‌های مورد مطالعه

هویت افراد

در رویکرد جامعه‌شناختی به هویت، بیشتر بر مفهوم رفتار مبتنی بر نقش تأکید می‌شود که مفهوم هویت، از تعامل میان یادگیری نقش اجتماعی و تجربه شخصی برمیخیزد و فرایندی است که در آن شخص با جامعه در سطح وسیعی از معنای هویت، جهت احراز و به رسمیت شناخته شدن، به مذاکره می‌پردازد که در مرحله بعد، این گفتگوها بین گروهی می‌شود.

جامعه‌ی ایرانی، در دوره مشروطه در آستانه‌ی ورود به مدرنیته قرار گرفت. با این حال این جامعه همچنان در برابر لیبرالیسم درآمیخته با مدرنیته مقاومت می‌کند. از دوره پس از مشروطه، این جامعه نه تنها نظریات اجتماعی و سیاسی لیبرال را تاب نیاورده، بلکه به اقتدارگرایی‌های برابری‌خواهانه تن نداده است. جامعه ایرانی در شکل سنتی خود با اقتدارگرایی سلسله‌مراتبی، تا اندازه زیادی عجین است، اما فرایند تحولات به سوی وضعیت مدرن نشان داده است که عدالت و برابری هر چه بیشتر در وجدان عمومی جامعه جایگاه می‌یابد و در همین مسیر، اقتدارگرایی سلسله‌مراتبی بیشتر رنگ می‌بازد. با چنین توجهی می‌توان فرض کرد که این جامعه، با داشتن صبغه‌ای دینی و سنتی که معنای جماعت را در وجدان آن زنده نگاه داشته است، می‌تواند در جایگاهی میان لیبرالیسم و اقتدارگرایی نوین قرار گیرد.

در مورد جماعت‌گرایی در ایران می‌توان گفت که "ایرانیان از دیرباز به دلایل اعتقادی و ارزشی از یک سو و در چارچوب خانواده، کلان، عشیره، قبیله، ایل، و طایفه از سوی دیگر به مشارکت جمعی آنهم فداکارانه و دیگرخواهانه دست یازیده‌اند، لیکن در حیطه‌های رسمی و سازمان‌های اجتماعی داوطلبانه با اهداف دنیوی و خارج از چشم‌داشت‌های خانواده و یا نظام اعتقادی، چندان به مشارکت رغبت نشان نمی‌دهند این امر به ویژه در چارچوب شهر و امور شهری (Civic Associations) تشدید می‌شود" (پیران، ۱۳۷۶: ۶۴).

نمودار شاخص‌های مورد مطالعه هویت شهروندی

هویت اجتماعی

احساس تعلق و همبستگی به یک جامعه است، به گونه‌ای که عضو یک جامعه، از سایر جوامع متمایز باشد و فرد در مقابل معیارها و ارزشهای جامعه خود، احساس تعهد و تکلیف کند و در امور گوناگون آن مشارکت جوید، انتظارات جامعه از خود را پاسخ دهد و در مواقع بحرانی، سرنوشت جامعه برای او مهم باشد (بورک، ۱۹۹۷).

هویت فردی

خود و تعریفی که فرد از خودش می‌کند، یعنی هویت بنیادی و الگویی برای فهم همهٔ هویت‌های بعدی و شاخصاری برای پیوند زدن آن هویت هاست (جنکینز، ۱۳۸۱).

اعتماد

اعتماد در واقع یک نگرش مثبت به فرد یا امری خارجی است و مبین میزان ارزیابی از پدیده‌ای است که با آن مواجه ایم (عباس زاده (۲۶۹:۱۳۸۳)). کلمن نیز اعتماد را کیفیتی از رابطه می‌داند، که در آن حداقل دو طرف وجود دارند. اعتماد کننده و امین (کلمن، ۱۳۷۷:۵۳) اما زتومپکا اعتماد را نوعی شرط بندی تعریف می‌کند که بر کنش دیگران در آینده مبتنی او سه مبنای اصلی برای اعتماد تعریف کرده است که (سزتومپکا، ۲۰۰۰:۲۵) عبارتند از: ارزشمندی اعتماد بازتابی، خوش بینی عوامل و فرهنگ اعتماد لومان اعتماد را از مفهوم اطمینان تمیز داده و معتقد است، اعتماد با مفهوم مخاطره‌پا ریسک در ارتباط است و در دوران اخیرمردم‌نیت مطرح شده است. (سزتومپکا، ۲۰۰۰:۷۰) اعتماد در واقع یک نوع مکانیسم اجتماعی است که در آن انتظارات، اعمال و رفتار افراد تنظیم و هدایت او می‌گردد باید اعتماد و آشنایی را از همدیگر تفکیک کنیم. (لوهمن، ۱۹۷۹:۶)

اریک اسلانر در یک تقسیم بندی دیگر، اعتماد را در دو دسته تجربی و اخلاقی قرار می‌دهد و معتقد است که اعتماد تجربی مبتنی بر دانش و شناخت ریسک از قبل در ارتباط با افرادی است که آنها را می‌شناسیم (ادهمی، ۱۳۸۶:۶۶)

احساس تعلق

احساس تعلق به یک جامعه نتیجه عناصر عینی و ذهنی تشکیل دهنده هویت فرد و می‌توان آن را شناسایی کرد که البته در « شهروندی » دولت است که با ارجاع به مفهوم و مؤلفه‌های مکاتب و رویکردهای مختلف،

تفاوت‌های محتوایی در تعریف آن دیده می‌شود اما هرچه به دوره‌های اخیر میرسیم، از تفاوتها کاسته و به مشترکات مکاتب مختلف نزدیک میشویم. در حقیقت، زندگی افراد و هویت آنان به عنوان شهروند، به دلیل بقاء و دوام اجتماع بوده و ضرورتاً هویت اجتماع بر هویت افراد ارجحیت دارد. در این برداشت، شهروندی علاوه بر مشارکت فعال در زندگی سیاسی، در بر دارنده انتظاراتی چون تعهد و وفاداری به کشور، ملت و دولت، دفاع از میهن، اطاعت از قوانین، تسامح و مدارا با دیگران و نظایر آن نیز هست (اولدفیلد، ۱۹۹۰).

وظایف شهروندی

در قبال وظایف مطرح در قانون برای مدیریت شهری که دربرگیرنده حقوق شهروندی نیز می‌باشد، متقابلاً شهروندان در ارتباط با شهر و مدیریت شهری دارای وظایف و تکالیفی هستند که عمل به این وظایف و تکالیف در ارتباط دو سویه با حقوق آنها از مدیریت شهری باعث ارتقاء فضیلت جامعه شهری، تأمین سعادت و ایمنی شهری می‌گردد.

-وظایف شهروندی در جامعه اسلامی

مکتب حیات بخش اسلام به عنوان آخرین شریعت الهی، دین جامع و کامل است. از این رو در اسلام، احکام و قوانین اجتماعی همانند احکام فردی مورد اهتمام قرار گرفته است. از نگاه اسلام، زندگی اجتماعی و روابط افراد یک جامعه و وظایف یک شهروند در قبال مردم و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند، دارای اصول و ضوابطی است که هر فرد مسلمان در مناسبات و رفتارهای اجتماعی ملزم به رعایت آنها است. از منظر دین اسلام، اساس و بنیان زندگی اجتماعی در احترام و گردن نهادن انسان‌ها به حقوق اجتماعی دیگران است. بنابراین، شهروند مسلمان بر طبق آموزه‌های دینی، خود باعث ایجاد و بروز مشکلات و تضییع حقوق دیگران نمی‌شود، و به حقوق شهروندی پایبند است.

-احساس مسئولیت و تعهد

اصلی‌ترین شاخصه‌ی جامعه‌ی اسلامی در مسئولیت مشترک اجتماعی نمودار می‌شود. این مسئولیت مشترک از چارچوب خانواده شروع می‌شود تا به همسایه، شهر و... می‌رسد. طبق آموزه‌های اسلامی شهروند در جامعه‌ی اسلامی باید نسبت به آنچه در جامعه رخ می‌دهد، اعم از

پیشینه پژوهش

نصرتی، روح الله (۱۳۸۴) پایان نامه کارشناسی ارشد خود در رشته انسان شناسی را با عنوان «بررسی صورتبندی الگوهای هویتی (محلی، ملی و جهانی) در میان دانشجویان دانشگاه تهران» به انجام رسانده است. هدف اصلی این پژوهش مشخص کردن چگونگی بازسازی هویت و نوع هویت بازسازی شده در ایران با توجه به مواجه شدن آن با نظام جهانی شدن است. مهمترین نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که مولفه‌های سبک زندگی شامل غذا، پوشاک، موسیقی، تزئین منزل و مطبوعات مورد استفاده - به تفکیک گروه‌های قومی، جنسیت و مقطع تحصیلی - منجر به تقابل و تضاد هویتی در سه سطح محلی، ملی و جهانی نمی‌شوند. همچنین بنا بر نتایج حاصله «زبان» در سطح هر سه الگوی هویتی قوی ترین عامل هویت سازی است (۱۲۶ - ۱۲۲).

در پژوهش دیگری، فاطمی نیا، سیاوش (۱۳۸۶) در پایان نامه کارشناسی ارشد خویش تحت عنوان «عوامل موثر بر تعهدات شهروندی از منظر جامعه شناسی» عوامل موثر بر تعهدات شهروندی را بررسی می‌کند. نشان دادن میزان تعهدات شهروندی و همچنین بیان چگونگی ارتباط متغیر وابسته «تعهدات شهروندی» شامل دو بعد احساسی و رفتاری با متغیرهای مستقل سرمایه اجتماعی، احساس ناامنی، آنومی اجتماعی، عام گرایی و محرومیت نسبی است. (۱۴۲ - ۱۳۱).

بدری، حبیب الله (۱۳۸۷) پایان نامه کارشناسی ارشد خویش در رشته برنامه ریزی و رفاه اجتماعی را با عنوان «رابطه بین نگرش به جهانی شدن و نگرش به حقوق شهروندی» به نگارش درآورده است. هدف این پژوهش بررسی نگرش دانشجویان نسبت به تاثیر جهانی شدن بر حقوق شهروندی است (۷). بر اساس نتایج این پژوهش هر چند بین نگرش به جهانی شدن از بعد فرهنگی و حقوق شهروندی رابطه وجود دارد، اما به طور کلی بین نگرش به جهانی شدن و نگرش به حقوق شهروندی رابطه وجود ندارد (۲۱۱).

تاجبخش، کیان (۱۳۸۷) در کتابی با عنوان «آرمان شهر؛ فضا، هویت و قدرت در اندیشه اجتماعی معاصر» شیوه‌های تفکر در باب شهرها و زندگی شهری در دوران مدرنیته را به بحث و نقد می‌گذارد. اهداف اصلی تاجبخش از انجام این پژوهش تشریح تاریخ نظریه اجتماعی پیشرو و مرتبط ساختن آن با تحولات گسترده نظریه اجتماعی انتقادی در حوزه شهر، و در نهایت ارائه رهنمودهایی در مورد نظریه اجتماعی انتقادی و پسامارکسی شهر به مثابه

مسائل فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و حتی بلایای طبیعی همچون حوادث غیر مترقبه احساس تکلیف کند و در حد توان و امکانات خویش در رفع این گونه مشکلات و کاستی‌ها کوشا باشد.

شهرداری

عمده فعالیت‌های مدیریتی شهرها برعهده سازمان شهرداری‌هاست. شهرداری‌ها با فعالیت در کلیه زمینه‌های شهری، مانند: فضای سبز، ترافیک و حمل و نقل، ایجاد مراکز فرهنگی، ورزشی، تفریحی و آموزشی، همواره در کنار شهروندان حضور داشته و از نزدیک با آنها ارتباط برقرار کرده است. به همین دلیل شهروندان با شهرداری و فعالیت‌های آن غریبه نیستند و توقعات و انتظاراتی از شهرداری دارند. شناخت و بررسی این توقعات می‌تواند اولویت‌های فعالیت‌های آتی شهرداری را رقم بزند. برآستی از نگاه مردم تهران، اولویت عملکرد برای شهرداری تهران در زمینه هویت شهروندی چیست؟

منطقه ۳ شهرداری تهران با مساحتی بالغ بر ۳ هزار هکتار، در پهنه شمال شرقی شهر تهران واقع شده است و یکی از بزرگترین مناطق شهری تهران است. این منطقه از شمال به بزرگراه شهید چمران، بزرگراه شهید مدرس و بزرگراه آیت الله صدر و از شرق به خیابان پاسداران و بخشی از خیابان شریعتی و از جنوب به بزرگراه رسالت و بزرگراه همت و از غرب به بزرگراه شهید چمران محدود می‌شود. منطقه ۳ شهرداری دارای ۶ ناحیه و ۱۱ محله است. بسیاری از کاربری‌های موجود در منطقه ۳ عملکرد شهری دارند، مانند: امامزاده اسماعیل (ع)، بوستان ملت، ساختمان‌های تشریفاتی، دولتی، سفارتخانه‌ها، دانشگاه‌ها، ساختمان‌های تجاری. به دلیل وجود چنین کاربری‌هایی، حجم تردد و مسافرت درون شهری به منطقه ۳ بسیار زیاد است.

از گردشگاه‌های مهم این منطقه می‌توان از پارک ملت نام برد. این منطقه به مساحت ۳۲ کیلومتر مربع می‌باشد و از مناطق فرهنگی آن می‌توان فرهنگسرای ارسباران و کتابخانه علامه امینی و کتابخانه استاد شهریار و باغ موزه آب واقع در خیابان یخچال را نام برد. همچنین مجموعه ورزشی انقلاب جنب پارک ملت در این منطقه قرار دارد.

روش پژوهش

در این تحقیق موضوع پژوهش شهروندان منطقه ۳ شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ است. تعداد ۳۸۴ نفر از ساکنین و شهروندان ساکن منطقه ۳ بعنوان جامعه آماری محسوب شده‌اند. که با توجه به جامعه آماری ۳۰۰۰۰۰ نفر جمعیت منطقه و براساس فرمول کوکران بدست آمد.

پرسشنامه بر اساس متغیرها و فرضیات جهت سهولت پاسخگویی شهروندان در چهار شاخصه هویت شهروندی (هویت افراد (جمعی، فردی، اجتماعی) - اعتماد به مسئولان- احساس تعلق- منشا عرفی وظایف شهروندی) مورد مطالعه و ارزیابی قرار گرفت. جهت سنجش پایایی پرسشنامه این پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. میزان آلفا در تمام ۴ مقیاس مورد بررسی بالای ۰.۷ بوده و بنابراین، گویه‌های هر مقیاس همبستگی بالایی با هم دارند.

در این پژوهش ابتدا با بهره گیری از دیدگاه صاحب نظران هویت شهروندی مورد بررسی قرار گرفته است و در سطح تجربی نیز با استفاده از تکنیک مصاحبه حضوری و نظر سنجی از خبرگان داده‌های مربوط به چارچوب مفهومی و نظری تعیین شده جمع آوری و چگونگی توزیع و روابط متغیرهای مورد مطالعه در سطح ملی در قالب جامعه آماری مورد بررسی قرار گرفته است. از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای آزمون فرضیات تحقیق استفاده می‌شود. همچنین در پایان، با استفاده از آزمون اولویت متغیرها ی مستقل تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته‌های پژوهش

در این تحقیق پاسخگویان به ۶ گروه تقسیم کردیم که بیشترین پاسخگویان در گروه سنی ۳۴-۲۵ یعنی جوانان تشکیل می‌دهند. بعد از آن گروه سنی ۲۴-۱۵ با ۹۲ نفر (۲۴.۰ درصد) گروه سنی‌ای هستند که بیشترین فراوانی را دارند. گروه سنی ۶۵ سال و بیشتر با ۴ پاسخگو (۱ درصد) کمترین میزان پاسخگویان را در این تحقیق شامل می‌شوند. چنانچه داده‌های جدول نشان می‌دهد میانگین سنی برابر با ۳۰ سال کمترین سن پاسخگو ۱۶ سال و بزرگترین آنها ۷۳ سال دارد.

نظریه‌ای که پاسخ‌های مناسبی در جهت پیوند مسائل دشوار هویت ها، فضا و ساختار در شهرهای جدید ارائه می‌کند؛ است (۲۳).

داتلر، گئورگ (۲۰۰۴) در تحقیقی با عنوان «فرایند تبعیض نژادی، مدنیت و هویت شهروندی نژادی» به بررسی مساله شهروندی با توجه به مساله نژاد و همچنین تبار و میراث فرهنگی می‌پردازد. هدف این پژوهش تعیین مولفه‌هایی است که افراد برای دریافت شهروندی ملی مهم می‌دانند.

وی در این مقاله توجه خاصی به احساس تعلق داشتن به یک کشور نشان می‌دهد و میان شهروندی به عنوان یک مساله رسمی و احساس تعلق داشتن به یک کشور تفاوت قائل می‌شود.

وایلی، کن (۲۰۰۴) در مقاله «شهروندی، هویت و پذیرش اجتماعی: تجربه‌هایی از ایرلند شمالی» در مجله اروپایی آموزش می‌کوشد؛ برخی از چالش‌های مربوط به حقوق شهروندی را بازگو نماید. وی نتیجه می‌گیرد که برنامه‌های آموزشی حقوق شهروندی در تمام سطوح به خصوص در سطح مدارس منجر به احترام به تکرر فرهنگی و قومیتی شده است. به صورتی که برنامه‌های آموزشی شهروندی محلی و جهانی در این کشور باعث گسترش تساهل و تسامح در سطح جامعه شده است.

چوپکه، کریستین (۲۰۰۷) در مقاله "تحولات شهروندی: منزلت حقوق و هویت" در مجله مطالعات شهروندی تاثیرات منزلت، حقوق و هویت را بر تحولات شهروندی بیان می‌کند. وی در جمع بندی نهایی با بررسی روابط علی و معلولی این سه مولفه تصریح می‌کند که تعابیر علی، در تحلیل نهایی منجر به یک نوع کارکردگرایی خام می‌شود.

دلایز، گابریل (۲۰۰۸) در مقاله‌ای با عنوان «هویت شهروندی و نابرابری اجتماعی» به بررسی رابطه هویت شهروندی و نابرابری اجتماعی می‌پردازد. وی با ارائه یک سطح بندی از شهروندی، نقش مهمی را برای آموزش در پدید آمدن هویت شهروندی در کشورهای دموکراتیک قائل است.

کرین، اندرو و دیرک ماتن (۲۰۰۸) در کتاب "تعاون و شهروندی" نقش سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و اخلاقی تعاونی‌ها در جامعه را طی قرن ۲۱ را بررسی می‌کنند. هدف این پژوهش بررسی روابط میان تعاونی‌ها و شهروندان است.

One-Sample Statistics						
Std. Error Mean		Std. Deviation	Mean	N		
.04751		.93103	2.9948	384	REIDENTY	

One-Sample Test						
Test Value = 3						
95% Confidence Interval of the Difference		Mean Difference	(Sig. (2-tailed	df	t	
Upper	Lower					
.0882	-.0986	-.0052	.913	383	-.110	REIDENTY

میانگین متوسط (۳) می‌باشد، فرضیه دوم تایید می‌شود. بنابراین، میزان اعتماد به مسئولین در ارتقای هویت شهروندی نقش دارد.

آزمون فرضیه سوم: احساس تعلق در ارتقا هویت شهروندی موثر است. با توجه به سطح معنی داری ۰.۰۰۰ که زیر ۰.۰۵ می‌باشد، و میانگین گزارش شده که بیشتر از میانگین متوسط می‌باشد، بنابراین فرضیه سوم تایید می‌شود. بنابراین احساس تعلق در ارتقای هویت شهروندی موثر است.

نتایج آزمون فرضیات

آزمون فرضیه اول: H₁: هویت افراد (جمعی، فردی، اجتماعی) در ارتقا هویت شهروندی موثر است.

با توجه به سطح معنی داری ۰.۹۱۳ که بیشتر از ۰.۰۵ می‌باشد و مقدار میانگین ۲.۹۹ که کمتر از مقدار متوسط است، فرضیه اول رد می‌شود. بنابراین، هویت افراد منطقه ۳ در ارتقای هویت شهروندی آنان نقش ندارد.

آزمون فرضیه دوم: اعتماد به مسئولان در ارتقا هویت شهروندی موثر است. با توجه به سطح معنی داری ۰.۰۰۰ که زیر ۰.۰۵ می‌باشد، و میانگین شاخص مورد نظر که بالاتر از

One-Sample Statistics						
Std. Error Mean		Std. Deviation	Mean	N		
.04252		.83327	3.1536	384	RECONFID	

One-Sample Test						
Test Value = 3						
95% Confidence Interval of the Difference		Mean Difference	(Sig. (2-tailed	df	t	
Upper	Lower					
.2373	.0700	.1536	.000	383	3.613	RECONFID

One-Sample Statistics						
Std. Error Mean		Std. Deviation	Mean	N		
.04880		.95628	3.4323	384	REINDEPE	

One-Sample Test						
Test Value = 3						
95% Confidence Interval of the Difference		Mean Difference	(Sig. (2-tailed	df	t	
Upper	Lower					
.5282	.3363	.4323	.000	383	8.858	REINDEPE

One-Sample Statistics

Std. Error Mean	Std. Deviation	Mean	N	
.05110	1.00130	3.5000	384	REURE

One-Sample Test

Test Value = 3

95% Confidence Interval of the Difference		Mean Difference	(Sig. (2-tailed)	df	t	
Upper	Lower					
.6005	.3995	.5000	.000	383	9.785	REURE

یافته‌های میزان شاخص‌های هویت شهروندی

بدیهی است مفهوم هویت شهروندی برخاسته از زمینه‌ای است که هویت در آن شکل می‌گیرد. بنابراین، برداشت معنادار از آن نیازمند به کارگیری شیوه‌هایی است که سایر عوامل و نیروهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را هم مد نظر قرار دهند. این نیروها و عوامل، خاستگاه هویت شهروندی را تشکیل می‌دهند که در این پژوهش در منطقه ۳ شهر تهران مورد بررسی قرار گرفته است.

داده‌های بدست آمده از پرسشنامه هویت شهروندی بر اساس طیف لیکرت و میانگین نظرات مورد بررسی قرار گرفت، که در پاسخ به سوال تحقیق می‌توان چنین اظهار کرد، فرضیه‌های پژوهش شامل یک فرضیه اصلی و چهار فرضیه فرعی است که بوسیله یک پرسشنامه پژوهشگر ساخته بر اساس طیف لیکرت و میانگین نظرات مورد بررسی قرار گرفت و نتایج حاصل از آنها به صورت زیر می‌باشد:

آزمون فرضیه چهارم:

منشا عرفی وظایف شهروندی در ارتقا هویت شهروندی موثر است.

با توجه به سطح معنی داری ۰.۰۰۰ که زیر ۰.۰۵ می‌باشد، و میانگین گزارش شده که بیشتر از میانگین متوسط می‌باشد، بنابراین فرضیه چهارم تایید می‌شود. بنابراین منشا عرفی وظایف شهروندی در ارتقای هویت شهروندی موثر است.

در آزمون این فرض باقیمانده طبقات زیاد و خیلی زیاد باید نسبت به باقیمانده طبقات کم و خیلی کم مثبت باشد. با توجه به سطح معنی داری ۰.۰۰۰ که زیر ۰.۰۵ می‌باشد، و باقی مانده کم و بسیار کم نسبت به زیاد و بسیار زیاد کم تر می‌باشد، فرضیه چهارم تایید می‌شود.

REURE

Residual	Expected N	Observed N	
-64.8	76.8	12	very low
-40.8	76.8	36	Low
79.2	76.8	156	Medium
31.2	76.8	108	Many
-4.8	76.8	72	a lot of
		384	Total

Test Statistics

REURE	
171.000	(Chi-Square (a
4	Df
.000	Asymp. Sig.

a 0 cells (.0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 76.8.

بیشترین توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات مربوط به کارشناسی با تعداد ۱۶۳ نفر (۴۲،۴ درصد) کمترین میزان توزیع پاسخگویان در گروه تحصیلی دکترا با ۱ نفر (۰،۳ درصد) می‌باشد.

-اعتماد به مسئولان نسبت به احساس تعلق اهمیت بیشتری دارد و احساس تعلق نیز نسبت به منشأعرفی وظایف شهروندی اهمیت بیشتری دارد.

اعتماد به مسئولین در گروه تحصیلی کارشناسی ارشد در منطقه ۳ بیشتر از شهروندان منطقه ۳ با مدرک کاردانی است.

همچنین در شاخص احساس تعلق بین دو گروه تحصیلی دیپلم و کارشناسی تفاوت معنی داری مشاهده شده است. بدین معنی که احساس تعلق شهروندان منطقه ۳ با مدرک دیپلم بیشتر از شهروندان منطقه ۳ با مدرک کارشناسی است.

همچنین اطلاعات جدول دو بعدی نشان می‌دهد که زنان در مقابل مردان منطقه ۳ وظایف شهروندی را بیشتر دارای منشأ عرفی دانسته اند (۵۰ درصد در مقابل ۴۴،۸ درصد مردان) و همچنین احساس تعلق در زنان (۵۰ درصد) بیشتر از مردان (۴۶،۵ درصد) می‌باشد. اما در مقابل مردان (۳۱،۸ درصد) در مقابل زنان (۲۵،۳ درصد) اعتماد بیشتری به مسئولان داشته‌اند. همچنین در ابراز هویت فردی و جمعی مردان (۲۸،۷ درصد) نسبت به ۲۷،۲ درصد برای زنان، یعنی با اختلاف ۱ درصدی، پیشی داشته‌اند.

نتیجه گیری و پیشنهادات

بدیهی است مفهوم هویت شهروندی برخاسته از زمینه‌ای است که هویت در آن شکل می‌گیرد. بنابراین، برداشت معنادار از آن نیازمند به کارگیری شیوه‌هایی است که سایر عوامل و نیروهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را هم مد نظر قرار دهند. این نیروها و عوامل، خاستگاه هویت شهروندی را تشکیل می‌دهند که در این پژوهش در منطقه ۳ شهر تهران مورد بررسی قرار گرفته است.

در این تحقیق می‌توان به این نتیجه دست یافت میزان هویت جمعی، فردی و اجتماعی از نظر شهروندان منطقه ۳ در ارتقاء هویت شهروندی تأثیر نداشته است. علی‌رغم اینکه به نظر می‌رسد هویت‌های مذکور (جمعی، فردی، اجتماعی) تأثیر به سزایی در ارتقای هویت شهروندی خواهند داشت بنابراین تغییر نگرش

شهروندان و توجه به موضوعاتی چون غرور ملی شهروندان، توجه به آیین، مذهب و دین شهروندان و مسایلی چون اولویت‌های اعتقادی و آیینی نقش به سزایی در جهت برنامه ریزی ارتقاء هویت شهروندی -بین زنان و مردان منطقه ۳ از لحاظ میانگین هویت، اعتماد به مسئولان، احساس تعلق و منشأ عرفی وظایف شهروندی تفاوت وجود ندارد.

-اعتماد به مسئولین در گروه کارشناسی ارشد در منطقه ۳ بیشتر از شهروندان این منطقه با مدرک کاردانی است.

-احساس تعلق شهروندان منطقه ۳ با مدرک دیپلم بیشتر از شهروندان منطقه ۳ با مدرک کارشناسی است. -تمام گروه‌های سنی از لحاظ احساس تعلق در یک گروه جای می‌گیرند. دارند.

یافته‌ها در خصوص شاخص اعتماد به مسئولین نشان می‌دهد که افرادی که در سطوح تحصیل کرده قرار دارند نقش این موضوع را در ارتقاء هویت شهروندی مهم تر می‌دانند، به نحوی که از نظر این قشر با اعتماد به مسئولین کمک به سزایی در منافع دولتی، مراقبت از اموال عمومی و کم کردن مشکلات مردم انجام شده و می‌توان با اعتماد به مسئولان راهکارهای مناسبی را در تقویت هویت شهروندی همچون استفاده از تفکرات افراد تحصیلکرده و به کارگیری آنها در جهت آموزش و اجرایی کردن ارتقاء هویت شهروندی کمک گرفت.

یافته‌ها نشان می‌دهد که با توجه به اینکه احساس تعلق خود نوعی حس وطن دوستی را ایجاد می‌کند و شاید اصلی‌ترین عنصر عرق ملی محسوب گردد، در این تحقیق سطوح تحصیلاتی میانی (دیپلم) نشان داده اند که عرق ملی در این قشر که شامل حس تعلق، حس دفاع از مهمین بیشتر از سطوح دیگر بوده است و لذا پیشنهاد می‌گردد با توجه به یافته‌های حاصل از تحقیق و با استفاده از اهرم احساس تعلق خصوصاً در گروه‌های هدف مورد نظر که از درصد بالاتری برخوردار بوده اند اقدامات بایسته‌ای را در جهت ارتقای هویت شهروندی ایجاد نمود.

با توجه به پیشینه مذهبی و احساسات آیینی و مذهبی که کل شهروندان دارا هستند از یافته‌های تحقیق در مورد شهروندان منطقه ۳ با شاخص منشأ عرفی به این نتیجه میرسیم که در کلیه سطوح و با استفاده از مسایل دینی و عرف مطلوب جامعه همچون وظایف شرعی و عرفی شهروندی شهروندان شامل

- پرداخت مالیات، اهداء خون، حل مشکلات و شرکت در مسایل اجتماعی با اهرم شرع در ارایه راهکارهای مناسب از کلیه سطوح گروههای هدف در جهت ارتقاء هویت شهروندی با مولفه منشأ عرفی استفاده بهینه‌ای را برد.
- با توجه به اینکه یافته‌ها نشان می‌دهد نتایج حاصله بین زنان و مردان منطقه مذکور دارای پاسخ یکسان بوده، هویت شهروندی موضوعی فراتر از موضوع جنسیت بوده و زن و مرد کاملاً در خصوص هویت شهروندی صاحب نظر بوده و پاسخ گویه‌ها را بصورت یکسان ارایه نموده اند لذا به این نتیجه می‌رسیم که پیشنهادات در خصوص ارتقاء هویت شهروندی و بر اساس یافته حاصله باید بصورت کلی و بدون در نظر گرفتن نوع جنسیت تفکیک و ارایه گردد.
- همچنین از بررسی نتایج تحقیق حاضر، پیشنهادهای زیر توصیه می‌گردد:
 - با تقویت هنجارهای دموکراتیک در جامعه خصوصاً عدالت قضایی و برابری و عدم تبعیض از طریق:
 - اصلاح و بازنگری در قوانین نابرابر (از جمله در مورد زنان، مسلمانان غیر شیعه، سایر اقوام غیر فارس، مهاجران غیر اتباع ایرانی، سایر قلیت‌ها و گروه‌های حاشیه‌ای جامعه...)
 - ایجاد تبعیض‌های مثبت برای جبران برخی نابرابری‌ها در فرصتها و نتایج اجتماعی و اقتصادی
 - ایجاد، تقویت و حمایت از نهادهای مستقل تخصصی و مدنی حقوقی و قضایی (کانونهای وکلا، انجمنها و سازمانهای غیر دولتی مرتبط با متهمان و زندانیان)
 - افزایش تعهد مدنی در شهروندان از طریق:
 - تقویت و حمایت از سازمانهای غیر دولتی (خصوصاً در حوزه مسایل شهروندی و شهری) و
 - ایجاد بسترهای مناسب مطابق با تمایلات مردم جهت تقویت مشارکت شهروندی
 - فراهم کردن بسترهای لازم جهت بروز اعتراضات و مداخلات شهروندان در مسایل مرتبط با حقوق و وظایف شهروندی (سامانه‌های نظارتی و اعلام شکایت در شهرداری‌ها، تعزیرات حکومتی و پلیس)
 - اصلاح رویکردها و تلاش بیشتر شهرداری‌ها در جلب مشارکت مردم در مسایل شهری و شهروندی
 - تقویت و افزایش اختیارات شوراهای شهری و محلی
 - اختیاردهی و تفویض برخی مسئولیتهای اداره شهر به شهروندان
- تسهیل فرایندهای دسترسی آزاد شهروندان به اطلاعات از طریق:
 - فراهم کردن و تقویت زیر ساختهای لازم از جمله شبکه‌های اینترنتی و اینترنتی
 - تولید و ارائه منظم اطلاعات و آمارهای مرتبط با حق و حقوق شهروندی و گزارش دهی به شهروندان
- اصلاح نگرش و فراهم کردن زمینه‌های طرح دیدگاه‌های متنوع و متکثر شهروندان در رسانه‌های جمعی (صدا و سیما و روزنامه‌ها) از طریق:
 - اصلاحات لازم قانونی، ساختاری و محتوای در برنامه‌های رادیو و تلویزیون
 - زمینه سازی برای ایجاد شبکه‌های خصوصی رادیویی و تلویزیونی و ماهواره ای
 - بازنگری در قوانین مطبوعاتی در جهت تسهیل انتشار مطبوعات آزاد
- بهره گیری از میزان بالای هویت ملی (خصوصاً نمادهای هویت بخش مانند پرچم و سرود ملی) برای تقویت هویت شهروندی و پرهیز از انحصاری کردن این نمادها و وارد کردن آن به اختلافات گروهی و جناحی
- بهره گیری از میزان بالای وفاداری و تعلق به کشور در بین ایرانیان خارج و داخل و تقویت روابط و تعاملات آنها (ایجاد زمینه‌های اشتغال زایی و سرمایه‌گذاری و تشکیل انجمنها و سازمانهای همکاری مشترک)
- برنامه ریزی و سرمایه گذاری برای پیشگیری از خروج نخبگان و توسعه زمینه‌های اشتغال و فعالیت جوانان
- تقویت احساس تعلق به محل سکونت و افزایش سرمایه اجتماعی در محلات و همسایگی
- حمایت از ثبات سکونت از طریق تدوین و بازنگری قوانین حامی پایداری سکونت در محله‌ها
- تقویت معیارهای عام و جمعی در فرایند هویت یابی
- تقویت ارزشهای مبتنی بر اولویت منافع جمعی بر فردی
- تدوین برنامه‌های آگاه سازی و تقویت ابعاد مختلف هویت شهروندی به تفکیک مناطق شهری

- کاهش مهاجرت‌های به پایتخت و توزیع عادلانه امکانات در سایر شهرها و تعدیل شکاف کلان شهرها با سایر نقاط
- ایجاد و تسهیل تهیه مسکن برای خانوارها
- حمایت و تسهیل ازدواج جوانان
- بهبود و بازسازی اعتماد مردم به مسئولان دولتی و شهرداری
- توجه به نیازها و توقعات اقشار تحصیل کرده و فرهیخته جامعه
- توجه به نیازها و توقعات بخش‌های عرفی گرای جامعه و جلوگیری از حاشیه‌ای شدن این بخشها
- تقویت هویت‌های عام گرا و ممانعت از تقویت خاص گرای‌های محلی، قومی، مذهبی و ملی
- برنامه ریزی و سیاستگذاری برای کنترل فرد گرایی و رشد هویت‌های فردی و پیامدهای آن در جامعه
- آموزش تشویق جوانان به ازدواج‌هایی با اختلاف سنی متعارف
- بهبود و بازسازی اعتماد مردم به مسئولان
- تقویت آگاهی‌های والدین
- برنامه ریزی و سیاستگذاری برای کنترل فرد گرایی و رشد هویت‌های فردی و پیامدهای آن در جامعه
- عرفی گرایی در آموزش فرهنگ، اخلاق و وظایف شهروندی
- حمایت و ایجاد سازمانهای داوطلبانه، غیر دولتی و اجتماع مینا

منابع و مأخذ

- اشرف، احمد (۱۳۵۳) ویژگی‌های تاریخی شهرنشینی در ایران، نامه علوم اجتماعی، دوره ۱، شماره ۴، شکوبی، حسین (۱۳۶۷) جغرافیای کاربردی و مکتبهای جغرافیایی، نشر به شهر
- فلامکی، محمد منصور (۱۳۶۷) فارابی و سیر شهروندی در ایران
- اوفه، کلاوس (۱۳۸۵)، چگونه میتوان به شهروندان اعتماد داشت؟ در کتاب سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه گرد آورنده کیان تاجبخش، تهران: شیرازه.
- پیران، پرویز، (۱۳۷۶) مبانی مفهومی و نظری مشارکت زنان روستایی و نقش آن در گذار جوامع. تهران: موسسه پژوهش‌ها و برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی تاجبخش، کیان (۱۳۸۶) / آرمان شهر؛ فضا، قدرت و هویت در اندیشه اجتماعی معاصر/ نشر نی/ تهران.

- توسلی، غلام عباس و نجاتی حسینی، سید محمود (۱۳۸۳) واقعیت اجتماعی شهروندی در ایران، مجله جامعه شناسی ایران، دوره پنجم، شماره ۲.
- جنکینز، ریچارد (۱۳۸۱) / هویت اجتماعی/ ترجمه تورج یاراحمدی/ نشر و پژوهش شیرازه/ تهران.
- رفیع‌پور، فرامرز، (۱۳۸۰) آنا تومی جامعه؛ مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی کاربردی. تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ دوم.
- نجاتی حسینی، سید محمود (۱۳۸۰): بررسی جایگاه مفهوم شهروندی در قانون شهرداری تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور
- De la Paz, Gabriel (2008) Citizenship Identity and Social Inequality
- Deschamps, Jean-Claude & Devos, Thierry (1998) "Regarding the relationship between social identity and personal identity", In Stephen Worchel: Francisco J. Morales; Dario Paez; Jean-Claude
- Deschamps (eds.) Social identity: International Perspectives. London: Sage.PP. 1-12.
- Oldfield. A (1990) Citizenship: An Unnatural Practice ? In B. S turner And P. Hamilton (Ed) Citizenship Critical Concepts , London: Routledge
- Oldfield. A (1990) Citizenship And Community: Civic Republicanism And The Modern World ,London: Rout Ledge